

StV@eduskunta.fi
Lausuntopyyntönnne

HE 159/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi sekä laeiksi sosiaalihuoltolain ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Yleistä:

Laki sisältäisi säännökset vammaisille henkilöille järjestettävistä sosiaalihuollon erityispalveluista. Uusi laki turvaisi edelleen vammaisten henkilöiden tarvitsemia muusta väestöstä poikkeavia tuki-toimia ja lisäisi vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja mahdollisuutta osallistua yhteiskunnan toimintaan tasa-arvoisemmin.

Tulevassa laissa säädettäisiin erityispalveluista niille vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat vammaan tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen toimintarajoitteen johdosta välttämättä ja toistuvasti apua tai tukea tavanomaisessa elämässä (2 §). Tämä lain soveltamisala on käytännön työn näkökulmasta ongelmallinen ja vaikeasti rajattava. Koska vammaispalvelulain subjektiivisia oikeuksia ollaan laajentamassa, erilaisten toimintarajoitteisten ihmisten hakemukset vammaispalveluihin tulevat käytännön havaintojen perusteella lisääntymään. Tällöin palvelun hakijoiden ja viranhaltijoiden erilaiset näkemykset oikeudesta vammaispalveluihin lisääntyvät. Tämä tulee lisäämään myös oikaisuvaatimuksia sekä hallinto-oikeuden käsittelyjä. Siksi on perusteltua, että korkeimman hallinto-oikeuden käsittelyyn menee päätöksistä vain ne, joilla on yleisempää merkitystä ja joiden avulla voidaan jatkossa myös ohjeistaa viranhaltijoiden päätöksentekoa.

Käsittelyssä olevasta uudesta vammaispalvelulaista nostetaan käytännön havaintoihin ja vammaisten arkeen pohjautuen esiin kaksi positiivista, yhdenvertaisuutta tukevaa asiaa ja kaksi ongelma-kohtaa.

Yhdenvertaisuutta tukevat:

1) 16 § Liikkumisen tuki ja 17 § Kuljetuspalvelujen toteuttaminen: erilaiset muodot

Vammaispalvelulain käytännön soveltamiseen perustuen on todettava, että uuden lain 16 §:ssä 2 momentissa mainitut uudet tavat tukea vammaisen liikkumista ovat hyviä. Nykyisen kuljetuspalvelumallin lisäksi olisi mahdollisuus antaa vammaisen henkilön käyttöön auto, jos henkilön tuen tarve liikkumisessa tavanomaisen elämän toiminnoissa on runsasta ja jatkuvaluonteista.

Auton käyttö kuljetuspalvelun sijaan lisää asiakkaan osallistumismahdollisuuksia kodin ulkopuoliseen elämään ja vahvistaa itsenäistä toimintaa. Maakunnan luovuttaessa auton vammaisen asiakkaan käyttöön, laajenevat liikkumismahdollisuudet sellaisille henkilöille, joilla ei ole omaa varallisuutta puoleen auton hankintakustannuksista.

Liikkumisen tuen kuljetuspalvelumatkoja voidaan jo nyt järjestää toisin. Kokemuksena uudesta tavasta järjestää vammaisen kuljetuspalvelu on kunnassamme ollut rajoitetusti käytössä kilometrikukkaro, jossa kuljetuspalvelumatkat on myönnetty asiakkaalle kilometreinä käytettäväksi. Vaikeavammaiselle asiakkaalla on ollut mahdollisuus jakaa saamansa kilometrimäärän puolelle vuodelle tarpeidensa mukaisesti. Tämä on mahdollistanut matkoja myös oman kuljetuspalvelualueen ulkopuolelle tarvittaessa. Asiakas on hallinnoinut tätä toimintaa itse eli pitänyt kirjaa ajetuista kilometreistä ja palvelun järjestämiseen ovat olleet tyytyväisiä sekä asiakas että kunta. Asiakkaan ei ole tarvinnut hakea lisämatkoja tai pidempiä harkinnanvaraisia matkoja erillisillä hakemuksilla viranhaltijalta. Tätä tapaa järjestää kuljetuspalvelu tulisi laajentaa.

1) Henkilökohtainen apu 8 §: voimavarakysymys

Käsittelyssä olevassa vammaispalvelulain 8 §:ssä on kirjoitettu, että henkilökohtaisen avun järjestäminen edellyttää, että vammaisella henkilöllä on voimavaroja määritellä avun sisältö. Henkilökohtaisella avulla vastataan tarpeisiin, jotka edellyttävät pääasiassa muuta kuin hoivaa, hoitoa tai vammaisen henkilön taikka toisen henkilön turvallisuuden varmistamista.

Käytännössä on tullut esiin, että henkilökohtaisen avun käyttäjältä vaaditaan voimavaroja ja kykyä päättää omaan elämäänsä liittyvistä toimista. Ei voida ajatella, että vammaisen henkilön avustajalle siirretään vastuu asiakkaan päivittäisestä tekemisestä, koska silloin siirrytään suoraan hoivan ja ohjauksen puolelle.

Kunnassamme tehtyihin havaintoihin pohjautuen voidaan todeta, että tulevassa laissa esitetyllä valmennuksella ja tuella voidaan vastata sellaisten henkilöiden ohjauksen tarpeisiin, jotka tarvitsevat arjessaan toisen henkilön määrittelemää tukea ja ohjausta. Nykyisin sopeutumisvalmennuksena myönnetty tukihenkilötoiminta on vastannut hyvin tuen tarpeeseen niillä asiakkailla, jotka eivät ole oikeutettuja henkilökohtaiseen apuun.

Ongelmat:

1) Valmennus ja tuki 7 §: varhaiskasvatus valmennuksena ja tukena

Perusteluna vammaispalveluna myönnettävälle maksuttomalle varhaiskasvatukselle lakiehdotuksessa on, että palvelua järjestettäisiin niille vammaisille lapsille, joilla palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman perusteella olisi välttämätön tarve varhaiskasvatukseen nimenomaan *osallisuutta tukevana toimintana*. Osallistuminen varhaiskasvatukseen tarjoaisi näille lapsille malli- ja vertaisoppimista, sosiaalisten taitojen kehittymistä ryhmässä, ohjausta arjen toiminnoissa sekä vähentäisi konfliktiherkkyttä. Varhaiskasvatukseen pääsy ja siihen osallistuminen antaisi heille paremmat lähtökohdat myös perusopetukseen ja muuhun toimintaan yhteiskunnassa.

Arvio palvelun tarpeesta tehtäisiin lapsikohtaisesti. Edellä kuvatussa valmennuksena ja tukena myönnettävän varhaiskasvatuksen sisällössä ei ole mitään sellaista, mikä eroaisi muille lapsille annettavasta varhaiskasvatuksesta. Kaikki edellä mainittu sopii kaikille lapsille, jotka osallistuvat varhaiskasvatukseen.

Varhaiskasvatus ei ole lähtökohtaisesti erityispalvelu. Vammaispalvelulaki koostuu erityislakina palveluista, jotka on tarkoitettu vain hyvin rajatulle joukolle henkilöitä. Erityispalveluita ovat henkilökohtainen apu, asumisen tuki, tuki esteettömään asumiseen, lyhytaikainen huolenpito, päiväaikainen toiminta ja liikkumisen tuki. Miksi palvelu, jonka sisällön kuvaus on sama vammaisille ja vammattomille olisi toisille maksuton ja toisille maksullinen?

Samassa varhaiskasvatuksen ryhmässä ovat kehitysvammainen Ville, diabeetikko Maija, ylivilkas Ulla ja Matti, jolla ei ole mitään sairautta tai vammaa. Hän asuu kuitenkin maalla, eikä hänellä ole sosiaalisia kontakteja. Kenelle järjestetään maksuton varhaiskasvatus? Vastaus: Hänelle, jonka vanhemmilla ei ole varaa sitä maksaa. Tämä siksi, että kaikille tarjotaan saman sisältöistä varhaiskasvatusta.

Ehdotus: Kaikkien vammaisten lasten varhaiskasvatus tulee toteuttaa varhaiskasvatuksesta annetun lain (540/2018) mukaisesti, ja asiakasmaksujen osalta noudattaa lakia varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista. Palvelujen tulee vastata myös vammaisten lasten tarpeisiin ja maksut perittäisiin kaikilta asiakasryhmiltä samoin tulosisäädännön perusteella. Oikeus tarvittavaan varhaiskasvatukseen tulee turvata riittävine tukitoimineen myös vammaisille lapsille, mutta maksuttomuus taataan vain vähävaraisille perheille.

2) Lapsen asumisen tuki 12 §: lapsen kodin ulkopuolella asumisen päätökset eri tavalla toimintakykyrajoitteisille

Hallituksen esityksessä on todettu, että lastensuojelulaki ei aina pysty riittävästi vastaamaan vammaisen lapsen yksilöllisiin avun ja tuen tarpeisiin, jotka ovat pitkäaikaisia. Lastensuojelun tukitoimien tarkoituksena on aikaansaada *muutos* lapsen kehityksen ja terveyden kannalta negatiivissa kasvuolosuhteissa. Niillä ei pystytä vaikuttamaan lapsen vamman tai sairauden aiheuttamaan toimintarajoitteeseen ja siitä aiheutuvaan tuen tarpeeseen, eikä niitä ole myöskään tarkoitettu ylläpitäväksi tueksi.

Tällä hetkellä kodin ulkopuolelle sijoitettujen vammaisten lasten tilanne pitää käydä läpi ja vahvistaa sijoitus lainsäädännön kautta. Sijoitusta ei tulisi kuitenkaan vahvistaa vammaispalvelulain mukaisena alla mainituista syistä.

- Lapsen näkökulma

Vammaisen lapsen näkökulmasta se vaarantaa hänen terveyttään ja kehitystään, jos vanhemmat eivät pysty hoitamaan vammaista lastaan kotona. Jos lapsi vammaisuuden vaatiman hoidon ja huolenpidon takia joudutaan sijoittamaan kotinsa ulkopuolelle asumaan,

vanhemmat eivät silloin ole pystyneet huolehtimaan niistä velvollisuuksista, joita heille lapsen huollon osalta on tullut lapsen syntymän ja kasvun mukana. Lastensuojelu on hyvä sana tässä tapauksessa, koska siinä nimenomaan ajatellaan asiaa lapsen kannalta. Jos vammais- palveluun luodaan toinen tapa sijoittaa lapsia, ajatellaan asiaa lähinnä muiden kuin lapsen itsensä kannalta. Lapsen näkökulmasta ei ole mitään eroa kohtien ”vammaispalvelulain mukainen asuminen” tai ”huostaanotto” välillä, vaan lapsi joutuu pois omien vanhempiansa, sisarusten, oman kodin asioiden, koulun, koulukaverien, muiden omaisten ja jopa rakkaiden kotieläintensä luota. Lapsi siirtyy toisten vammaisten ryhmään ja hän joutuu vaihtamaan kouluaan ja koko elinympäristöään.

- **Syyllistämiskysymys**
Vammaisten lasten vanhempia ei havaintojen mukaan haluta syyllistää siitä, että he eivät jaksa tai halua enää hoitaa vammaista lastaan. Lastensuojelulla koetaan olevan leimaava maine. Kun ei haluta syyllistää vanhempia, syyllistetäänkin lapsia siitä, että he ovat vammaisia, joiden toimintarajoitteet eivät korjaannu ja siten kotiinpaluu ei ole mahdollista. Miten sijoitus hoidetaan, jos lapsi itse vastustaa sitä?
- **Peruste sijoitukselle sama eli avohuollon tukitoimet eivät enää riitä**
Vammainen lapsi sijoitettaisiin tai on sijoitettu asumaan kodin ulkopuolelle siitä syystä, että vanhemmat eivät jaksa häntä hoitaa avohuollon tukitoimien avulla. Samalla tavalla lastensuojelun kautta järjestetyissä muissa tilanteissa perheelle ja lapselle on järjestetty avohuollon tukitoimia ja nk. normaalipalveluja (neuvola, kuraattori koululla, perhekeskuksen palvelut, Kelan terapioita) ja näistä kaikista huolimatta lapsi voidaan joutua ottamaan huostaan. Syy on välillä ensisijaisesti lapsessa (mielenterveyden ongelmat, itsetuhoisuus, rikollisuus) tai sitten vanhemmissa, jotka ovat esimerkiksi päihteiden käytön takia kyvyttömiä hoitamaan lasta. Lastensuojelussa otetaan huostaan myös ns. kelvollisten vanhempien lapsia, jotka käyttäytyvät itsetuhoisesti ja/tai ovat muuten vaaraksi itselleen tai muille. Lapsen terveyden ja kehityksen vaarantuminen on lastensuojelun asiakkuuden alkamisen edellytys.
- **Sijoituksen kesto**
Jos vammaispalvelulakiin säädellään lasten sijoituksesta, esitykseen perustuen katsottaisiin, että vammaispalvelulain perusteella on eri tavalla kyse pitkäaikaisesta sijoituksesta kuin lastensuojelussa. Vammaiset lapset eivät ole kokemuksen mukaan yleensä palanneet lapsuudenkotiinsa asumaan, mutta myös lastensuojelun sijoituksissa on paljon niitä tilanteita, joissa lasta ei pystytä ennen 18 ikävuotta palauttamaan lapsuudenperheeseensä. Lapsen vammaisuudesta tai vammattomuudesta huolimatta voi lapsen *perheessä* tapahtua jotain, jolla sijoitus voitaisiin purkaa ja lapsi voisi muuttaa takaisin kotiinsa. Vammainen lapsi joutuu joko tapauksessa muuttamaan aikuistuuksaan toiseen asumiseen, koska vammaisten lasten ja aikuisten asuminen järjestetään erillisinä.
- **Kodin ulkopuolisten sijoitusten lisääntyminen vammaispalveluissa**
Hallituksen esityksessä kohdassa Lapsen asumisen tuki (3.3.3) on kirjoitettu *vammaisen* lapsen asumisen järjestämisestä kodin ulkopuolelle. Toisaalta lain yksityiskohtaisissa perusteluissa kohdassa Lapset ja nuoret kirjoitetaan, että ”tilanteissa, jossa lapsi ei *vamman tai sairauden aiheuttamasta toimintarajoitteesta johtuvista syistä* asu oman perheensä kanssa ... Ketkä ovat sellaisia vammaisia ja sairaita lapsia, joita tämä vammaispalvelulain perusteella koskee? Ikäryhmästään poikkeava toimintarajoite voi olla lapsella hyvin monenlainen, esimerkiksi autismin kirjo, mielenterveysongelmat, diabetes ja näkövamma. Käytännön ha-

Hyvinvointi - toimiala

23.1.2019

vaintoihin perustuen vaarana tässä on, että kodin ulkopuolista sijoitusta lapselle haetaan vammaispalvelulain mukaisena lisääntyvässä määrin.

Ehdotus: Maakunnan olisi järjestettävä vammaiselle lapselle ja riittävässä määrin myös hänen perheelleen vammaispalvelulain 8 §:n mukaisia palveluja siten, että vammaisella lapsella on mahdollisuus asua yhdessä perheensä kanssa. Jos vammaisen lapsen vanhemmat eivät pysty huolehtimaan lapsensa huolenpidosta esimerkiksi lapsen vaatiman terveydenhuollon takia, siirtyisi lapsen huolenpidon ja asumisen arviointi lastensuojelulain mukaan arvioitavaksi. Tarvittaessa lastensuojelulakiin voitaisiin lisätä nyt vammaispalvelulakiin kirjoitettu tapa kodin ulkopuoliselle sijoitukselle.

Elina Lindström

Johtava sosiaalityöntekijä
Lohjan kaupunki